

Projektet Centrum för Gruppstöd

Slutrapport för åren 2006-2009

Ett projekt delfinansierat av Länsstyrelsen

Berit Jernberg
Projektledare
Mars 2010

Sammanfattning

Projektet Centrum för Gruppstöd har pågått i Stockholms stad i drygt tre år. Projektet har drivits av Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen. Projektet har finansierats med medel från Länsstyrelsen och har inneburit en lika stor egen finansiering från stadens sida. Projektets uppdrag har varit att arbeta fram en organisation för Stockholms stad som innebär att mer stöd i form av gruppstöd skall erbjudas utsatta barn.

De grupper av barn som har varit aktuella är barn till föräldrar med psykisk ohälsa, barn till föräldrar med missbruksproblem samt barn som varit utsatta för att ha bevittnat våld i familjen. Erfarenheter från projektet visar att det är angeläget att avsätta resurser så att gruppstöd finns i den ordinarie verksamheten på stadsdelsförvaltningarna för barn till missbrukande föräldrar liksom barn till föräldrar med psykisk ohälsa och barn som upplevt våld. Det tar tid att etablera verksamheten och för att kunna marknadsföra att det finns grupper för barn och ungdomar måste verksamheten finnas kvar över tid så att personal som träffar barn och ungdomar som kan vara i behov av detta stöd kan lita på att det finns grupper att hänvisa till. Det är också av vikt att det finns lokal verksamhet. Alla barn och ungdomar har inte vana att resa själva i staden och kan kanske inte heller få sällskap av en förälder för att resa till verksamhet belägen i en annan del av staden, långt från hemmet.

Projektet har genomfört stora utbildningsinsatser och arbetat nätverksinriktat i nära samarbete med stadens egna verksamheter och frivilligsektorn. Idag kan alla stadsdelsförvaltningar erbjuda Trappan samtal (krisbemötande av barn som upplevt/bevittnat våld i hemmet). Arbetet med barn och föräldrar där det förekommer psykisk ohälsa hos de vuxna har utvecklats med implementeringen av en ny metod och publiceringen av en manual. Fler grupper för barn till missbrukande föräldrar har parallella föräldragrupper.

Enligt Socialstyrelsens publikation Barn och unga i familjer med missbruk. Vägledning för socialtjänsten och andra aktörer (december 2009) finns det idag möjlighet att erbjuda stödgruppsverksamhet i två tredjedelar av kommunerna i landet, oftast i offentlig regi.

Under projektet Centrum för Gruppstöd har arbetet med att utvärdera barngrupper påbörjats i Stockholm. Detta arbete kommer att fortgå efter projektets slut.

Enligt Länsstyrelsens mall för projektrapportering kommer projektet i denna rapport i huvudsak svara på frågorna:

Hur har resurserna använts?

Har målet/målen med projektet uppnåtts?

Resultatredovisning/hur har metoden/metoderna fungerat?

Projektets fortlevnad?

Innehållsförteckning

1. Angående Projektrapportering till Länsstyrelsen	4
2. Vilka är det vi talar om	4
3. Varför stödgrupper och vad är det	5
4. Bakgrund till projektet	6
5. Utvärdering och uppföljning	6
5.1 Utvärdering av Trappan	7
6. Redogörelser	8
6.1 Redogörelse av nådda barn och föräldrar	8
6.2 Redogörelse av pågående verksamheter i Stockholm	10
6.3 Redogörelse av utbildade Gruppledare	10
6.4 Redogörelse av kontakter med andra verksamheter i landet	11
6.5 Redogörelse av andra grupper	11
7. Lagmässigt stöd och policydokument	12
7.1 Barn som har bevittnat våld	12
7.2 Barn till föräldrar som missbrukar	12
7.3 Barn till föräldrar med psykisk ohälsa	12
8. Projektets organisation	13
9. Redovisning av utbildningsinsatser	15
9.1 Våld	15
9.2 Familjerätt	15
9.3 Psykisk ohälsa/sjukdom	16
9.4 Missbruk	17
9.5 Barn till frihetsberövade	17
10. Andra insatser under projektiden	17
11. Barnfrid Stockholm	18
12. Möjlig implementering av projektet i ordinarie verksamhet	19
12.1 Styrdokument	20
12.2 Möjlighet till praktisk tillämpning	21
12.3 Central information	21
12.4 Verksamma Nätverk	21
12.5 Utbildningsprogram	22
13 Avslutande reflektioner	22
Bilaga 1 Ekonomisk redovisning	

1. Angående Projektrapportering till Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har beviljat medel till projektet Centrum för Gruppstöd som pågått i Stockholms stad i drygt tre år. Meddel har sökts och beviljats vid tre tillfällen. Denna redovisning och slutrapport sammanfattar de tre åren.

Redovisningen skall enligt Länsstyrelsens mall för projektrapportering innehålla:

En beskrivning av den faktiska projektaktiviteten – projektperiodens start och slut. Verksamhetens innehåll, personalutnyttjande, lokaler och resursutnyttjande i övrigt. Målgruppen som man faktiskt har arbetat med samt de totala kostnaderna för perioden skall redovisas. Rapporten skall innehålla redogörelse för förändringar jämfört med projektplan enligt ansökan.

Till Länsstyrelsen ska redovisas om målet/målen med projektet uppnåtts i olika avseenden samt ett redovisat resonemang om orsaker till om målet/målen inte har uppfyllts helt eller delvis.

Länsstyrelsen vill vidare att projektet i resultatredovisning visar hur metoden/metoderna har fungerat.

Redovisning av kvantitativa och kvalitativa data. Eventuella bieffekter?

Positiva effekter och erfarenheter.

Negativa effekter och erfarenheter Vilka problem/hinder har man haft i projektet. Hur har man hanterat och löst problem? Eventuella viktiga lärdomar?

Avslutningsvis vill Länsstyrelsen ha en redogörelse för projektets fortlevnad genom en beskrivning av i vilken grad en integrering skett i ordinarie verksamhet.

Angående den ekonomiska redovisningen står det att läsa i besluten från Länsstyrelsen att ”Projekt som beviljats medel skall till minst hälften finansieras av huvudman”. I rapporteringen till Länsstyrelsen skall det framgå hur resurserna har använts.

En fullständig ekonomisk redovisning från projektet går att läsa i bilaga ett. Nedan endast en uppställning av de ekonomiska förutsättningarna/beviljade medel till projektet.

Ekonomiska förutsättningar/beviljade medel:

-
- Beviljade medel från Lst år 1 (år -06/-07): 710 000 kr (1 420 000 kr tot budget)
- Beviljade medel från Lst år 2 (år -07/-08): 1 000 000 kr (2 000 000 kr tot budget)
- Beviljade medel från Lst år 3 (år -08/-09): 750 000 kr (1 500 000 kr tot budget)
- Särskilt beviljade medel Precens (år -09) 560 000 kr

2. Vilka är det vi talar om

”.....i julas så var det inte så bra. På julafton hade både mamma och pappa somnat vid fem. De är inte bråkiga eller så....när de blir fulla, de blir bara fåniga, de bara somnar. Annars hade jag ringt mormor, men hon var hos sin syster i Alingsås. Jag kände mig jätte ensam och sorglig på nåt sätt...” Anna 11 år.

”.....min mamma är världens bästa mamma, det finns nästan ingenting som hon inte vet eller kan. Men så kommer det de där *perioderna*, när hon blir *tokig*. Jag hatar det. En gång

kom hon för att hämta mig i skolan. Det var alldeles för tidigt och hon hade världens dumaste hatt som hon hade gjort själv med någon slags skyddsskärm och antenn. Sedan fick jag flytta till pappa.....” Albin 9 år

”.....när pappa hade slagit mamma..... så kändes det som att något gick sönder inne i. Först försökte jag bara att trösta Marcus (lillebror) men sedan blev det bara svartare, svartare, ondare, ondare, kräkits på nåt vis....jag var jätte rädd.”Erika 6 år

Barn till föräldrar med missbruksproblem, barn till föräldrar med psykisk ohälsa och/eller sjukdom samt barn i familjer där våld och övergrepp mellan vuxna förekommer lever alla i en utsatt situation. Graden av utsatthet kan givetvis variera. Känslor av skuld, skam, obegriplighet, oförutsägbarhet och ett allt för stort ansvarstagande är något som barn från samtliga grupper kan beskriva. Det är inte ovanligt att ett och samma barn omfattas av problematik från alla tre områden.

Idag talar social vetenskaplig forskning och folkhälsoforskning om vikten av att minska den totala mängden riskfaktorer och i stället öka tillgången på skyddsfaktorer för utsatta barn. Stödgrupper innehåller många av de element som forskningen nämner som viktiga för barns möjlighet att hantera en svår situation. Att erbjuda barnen en trygg miljö där de får möjlighet att tillsammans med andra barn och trygga vuxna diskutera och bearbeta sina upplevelser ger en ökad känsla av sammanhang och begriplighet.

3. Varför stödgrupper och vad är det?

Ersta Vändpunkten, inom Ersta Diakoni var först i Sverige med att erbjuda stödgrupper. Ersta Vändpunkten startade sitt arbete 1989 utifrån Minnesotamodellens 12-steps program. Med inriktning på barn till föräldrar med missbruksproblem omarbetade Ersta Vändpunkten amerikanska program (CAP –Children are people too) till svenska förhållanden och har gjort en pionjärinsats då det gäller metodutveckling och utbildning av ledare. Även Rädda Barnen har gjort mycket för metodutveckling och utbildning.

Gruppstöd är ett erbjudande och en möjlighet till hjälp som skall ses som en resurs för barnet liksom hela det familjesystem som barnet ingår i. Att erbjuda parallella föräldragrupper har visat sig vara av betydelse då det gäller både rekrytering och uppnådda resultat.

Det vanliga är att grupperna löper terminsvis, ca 12-15 ggr, två timmar per gång. Huvudsakliga teman är att förmedla till barnen ”du är inte ensam”, det är inte ditt fel att mamma och/eller pappa t.ex., dricker, ”du har rätt att säga nej” och ”du kan göra egna val och välja en annan väg i livet”.

Då det gäller stödgruppverksamhet är graden av igenkännande mycket viktig och avlastande för barnen. Det är värdefullt att få tala om sin situation och förstå att man inte är ensam. Dock är det viktigt att slå fast att gruppstöd aldrig kan ersätta terapeutisk hjälp eller akuta krissamtal, vilket en del barn i första hand är i behov av. Ett barns behov av skydd kan och skall inte ersättas med stöd i gruppform. Socialtjänstens ansvar att göra en individuell bedömning av vad varje aktuellt barn behöver kvarstår.

4. Bakgrund till projektet

Socialtjänstförvaltningen drev med medel från stadens kompetensfond projektet Barnstöd Stockholm under perioden 2005-03-01 till 2006-10-31. Projektets primära syfte var att öka kunskaperna om livsvillkoren för barn till föräldrar som missbrukar, barn till föräldrar med psykisk ohälsa och barn som lever med våld i nära relationer. Utbildningsinsatser genomfördes för personal inom förskola/skola och socialtjänstens enheter inom individ- och familjeomsorgen, vuxen/missbruk, socialpsykiatri samt försörjningsstöd. En enkätundersökning genomfördes under våren 2006, för att inventera stadsdelsförvaltningarnas nuvarande och planerade gruppverksamheter. Enkäten visade på att kunskaperna kring målgruppen hade ökat, att samverkan ofta sker runt utsatta barn, om än inte alltid enligt formaliserade rutiner. Vidare visade enkäten tydligt på brister i att kunna erbjuda olika slags gruppverksamheter för barn och ungdomar.

En klar majoritet av stadsdelsförvaltningarna svarade att man såg ett behov av en samordnande stödfunktion gällande stödgrupper i staden. Syftet med samordning skulle vara att hålla kontinuerliga utbildningar, information, metodutveckling, nätverk, anmälan/rekrytering till stödgrupper, konsultation samt idéforum.

Barnstöd Stockholm redogjorde för sitt arbete i slutrapporten Barnperspektivet i praktiken....slutrapport från Barnstöd Stockholm (Dnr/SotN:119-0118/20049).

Projektet Centrum för Gruppstöd har strävat efter att ta till vara arbetet som påbörjades inom projektet Barnstöd Stockholm och att utveckla arbete vidare.

Projektet Centrum för Gruppstöd startade 06-09-18 med medel från länsstyrelsen. Projektiden avslutades sista december 2009. Projektets primära syfte har varit att verka för att utsatta barn i Stockholms samtliga stadsdelsförvaltningar kan erbjudas gruppstöd. Projektet har kartlagt de resurser som finns i Stockholms stad, både inom den offentliga och den frivilliga sektorn.

Projektets fokus har varit på barn till föräldrar som missbrukar, barn till föräldrar med psykisk ohälsa och barn som upplevt/bevittnat våld i nära relationer.

Projektet har träffat representanter från samtliga stadsdelsförvaltningar för att undersöka behov och önskemål gällande gruppstöd. Kontakter har tagits på regional och nationell nivå för att undersöka vilka metoder som används för gruppstöd, samt för att få aktuell kunskap om den metodutveckling som är på gång. Projektet har tagit del av de utvärderingar och uppföljningar som finns publicerade på området.

5. Utvärdering och uppföljning

Projektet Centrum för Gruppstöd konstaterade tidigt behovet av utvärdering och uppföljning av stödgrupper.

Projektet tilldelades medel från Preventionscentrum på förvaltningen vid årsskiftet 2008/2009. Annemi Skerfving, Institutionen för socialt arbete, Stockholm Universitet åtog sig uppgiften. Skerfving utvidgade det arbete hon under ett par år bedrivit för FoU-enheten, Regionförbundet i Uppsala och verksamheten Trappan. En modell för effektutvärdering av stödgruppsverksamhet hade utvecklats där och prövats med positiva resultat, både vad gäller modellens användbarhet och tecken på ökat psykiskt välbefinnande hos barnen och ungdomarna. Under 2009 har detta projekt fortsatt, med bl.a. utveckling av ett digitalt utvärderingssystem i samarbete med företaget Journal Digital AB, Malmö.

Metoden skall vara användbar för verksamheter både inom den kommunala och ideella sektorn och kan användas oavsett inriktning på grupp. Arbetet är i full gång i Stockholm och det digitala uppföljnings- och utvärderingsverktyget testas för närvarande. Syftet är att utveckla en användarvänlig metod för effekttvärdering av stödgruppsverksamhet.

Stödgruppsverksamheten som har en preventiv intention och riktar sig till barn och ungdomar som tillhör välkända riskgrupper, har detta till trots varit föremål för utvärdering i mycket begränsad utsträckning. Framför allt hade utvärdering av eventuella effekter av gruppdeltagandet nästan helt saknats.

Under våren 2009 kontaktades alla gruppverksamheter i Stockholms stad. En referensgrupp bestående av representanter från samtliga verksamheter bildades och gruppledarna erbjöds deltagande i gruppledarnätverk, utifrån verksamhetens inriktning, för att underlätta information och genomförande av datainsamling. Samtliga gruppledare informerades om projektet och fick grundläggande kunskap om de frågeformulär som ingick. Personalen erbjöds också en utbildningsdag om Journal Digitals portal för barngruppsutvärdering. Datainsamlingen inleddes i samband med höstterminens gruppstarter.

Projektet i Stockholm har liksom projektet i Uppsala län, genomförts utan kontrollgrupp, då syftet inte primärt har varit att jämföra resultaten med en annan grupp, utan att ta fram en metod för egenutvärdering av stödgruppsverksamheter. Sedan avsaknaden av kontrollgrupp påtalats, bl.a. av Preventionscentrum, aktualiserades frågan om att komplettera det pågående projektet med en randomiserad kontrollgruppsstudie (RCT). Ansökan om medel för en sådan studie, gjordes i samarbete med enhetschef Anders Tengström vid FORUM Maria Ungdom och beviljades av Socialtjänstakademien. Studien är förlagd till FORUM Maria Ungdom i samarbete med Centrum för Psykiatrforskning, Karolinska Institutet.

Studien gäller i första hand barn i åldern 7-13 år i Stockholm. De barn som rekryteras till studien kommer att delta i redan befintliga barngrupper i sin egen stadsdel. Anmälning till grupperna och studien görs av föräldrarna, på projektets websida. Barnen delas genom lottnings till att antingen delta i en grupp under hösten 2010 eller, i de fall de lottats till kontrollgrupp, under våren 2011. Medverkan i studien innebär att besvara enkäter vid tre tillfällen, före första gruppträffen, efter fyra månader och igen efter tolv månader. För att vara med krävs informerat samtycke av barnens föräldrar. Studien genomförs med godkännande av Etisk Kommitté Syd. Det kommer givetvis att vara möjligt att delta i en stödgrupp under denna period även utan att delta i studien.

Den referensgrupp och de barngruppsledarnätverk som skapades under arbetet med det tidigare projektet kommer nu att användas för genomförandet av det nya projektet.

Studien planeras att bli flerårig, och är av stort nationellt intresse, då effektstudier av stödgruppsverksamhet som tidigare nämnts saknas och stödgrupper av detta slag har kommit att bli ett vanligt inslag i socialtjänstens förebyggande arbete i hela landet.

5.1 Utvärdering av Trappan

Trappan är en arbetsmodell som Rädda Barnen har tagit fram och som har använts inom socialtjänsten sedan 1999. Trappan är en metod för individuella krissamtal och en möjlighet att synliggöra barn i familjer med våldsproblematik för vidare bedömning av vilken hjälp barnet behöver erbjudas.

Resultat vid utvärdering av Trappan vid enheten för FoU-stöd vid Regionsförbundet i Uppsala län (2009) visar att Trappan samtal kan förbättra barnens allmänna psykiska hälsa och livssituation. Post-traumatiska besvär kan även lindras för barnen. Studien är genomförd av fil dr Åsa Källström Cater vid Örebro Universitet. Hon ingår i den forskargrupp som på uppdrag av IMS (Institutet för utveckling av Metoder i Socialt arbete) startat en utvärdering av metoder och arbetssätt inom verksamheter för barn som bevittnat våld. Studien är nationell och mycket omfattande, den beräknas vara klar hösten 2010.

6 Redogörelser

6.1 Redogörelse av nådda barn och föräldrar

Missbruk - Projektet har årligen rapporterat till Junis IOGT-NTO:s Juniorförbund som kommer ut med rapporten: "Stödgrupper i kommunerna. Om kommunernas stöd till barn som växer upp med missbrukande föräldrar". Där igenom har uppgifter begärts in från samtliga verksamheter, både kommunala och frivilligsektorns vilket i Stockholm innebär Ersta Vändpunkten. Detta för att se antalet som fått tillgång till stödgrupp. Det är angeläget att dessa kartläggningar fortgår då det ger en möjlighet att se utvecklingen över staden.

Uppgifter från 2009 visar att:

Farstas verksamhet Humlan hade en tonårsgrupp med 4 ungdomar 16-17 år och en barngrupp med 5 barn, 11-13 år. Man har även träffat fyra föräldrar vid fyra tillfällen.

Hässelby-Vällingbys och Brommas verksamhet Kraftkällan hade på vårterminen 7 barn, 12-14 år och 7 barn på höstterminen i åldern 10-13 år. Man hade en föräldraträff för höstgruppen.

Hägersten- Liljeholmens verksamhet Vågen träffade 5 barn (alla pojkar) i åldern 10 -14 år.

Spånga-Tensta verksamheten Solrosen träffade 5 barn i åldern 9-12 år.

Ett tonårsprogram erbjuds vanligtvis på Maria Ungdom. Det vänder sig till ungdomar som har föräldrar som missbrukar, det är också vanligt att ungdomarna visar på eget riskbeteende. Grupperna rekryteras huvudsakligen internt inom MU men även från stadsdelar.

Ersta Vändpunkten statistik såg ut enligt följande:

Grupp	Antal grupper (jmf 2008)	Antal deltagare (jmf 2008)
Barngrupp	6(5)	53(36)
Tonårsgrupp	2(3)	30(43)
Föräldragrupp	2(2)	59(40)
Vuxengrupp	3(3)	38(45)
Unga vuxna	15(17)	36(48)

Enskilda och familjesamtal utöver programmen ca 300 (300).

Våld - En kartläggning av de barn som har vistats på kvinnojour och därigenom fått krissamtal har gjorts inom förvaltningen. Detta gäller stadens kvinnojour Kriscentrum samt de ideella kvinnojourer som har stöd från staden. Givetvis placeras kvinnor och barn även på andra jourer. 2009 vistades 81 barn med sina mammor på Kriscentrum, 46 barn med sina

mammor på Alla kvinnors Hus och Systerjouren Somaya hade 24 barn boende med sina mammor. Verksamheterna arbetar aktivt med att ge barnen ett bra första bemötande och stöd under tiden de bor på jouren. Alla kvinnors Hus kan även ge stöd till icke boende barn i form av stödsamtal och barngrupp.

Projektet skickade i början av 2010 ut en enkät till samtliga 14 stadsdelsförvaltningarnas Barn- och ungdomsgrupper. Nio stadsdelsförvaltningar har svarat. Antalet *redovisade* barn som fått Trappan samtal under 2009 på stadsdelsförvaltning uppgår till 64. Det är åtta stadsdelsförvaltningar som svarat angående Trappan samt Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning som hade 29 barn som deltog i verksamheten Barnets rum.

Barnets rum är ett projekt som erhållit utvecklingsmedel från Länsstyrelsen. Barnets Rum erbjuder individuellt krisstöd till barn och ungdomar som upplevt/ bevittnat våld mellan närstående vuxna. Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning skriver i sin redogörelse: ”I vissa fall har ”Trappaninslag” använts i behandlingen i Barnets rum. Det har inte gjorts ett medvetet bortval av Trappan utan projektet Barnets Rum är ett metodutvecklingsprojekt som inneburit en frihet att använda olika tekniker utifrån det unika barnets/ungdomens behov och förutsättningar”. Flera av medarbetarna är utbildade i Trappan.

Spånga-Tensta erbjuder förutom Trappan samtal även grupp för barn som upplevt/bevittnat våld. Till detta håller man parallell kvinnogrupp.

Stadsdelsförvaltningar redogör för att man erbjudit ett långt större antal barn samtal än de som accepterat erbjudandet. Främsta anledning till att man tackat nej är :

- den ene föräldern vill inte medverka till att barnet får stöd.
- föräldrar tackar nej med hänvisning till att barnen inte skall uppröras igen.

Man kan anta att det är av stort värde att de aktuella familjerna får information och kunskap om att det finns hjälp att få i form av krissamtal, även om man tackar nej. Detta då många kanske först i ett senare skede efterfrågar hjälp.

Flera stadsdelsförvaltningar hänvisar dessutom till barngrupp på Alla Kvinnors Hus samt till Ersta Fristad.

Några stadsdelsförvaltningar sticker ut med ett stort antal erbjudna samt genomförda Trappan samtal. Det innebär med stor sannolikhet väl utvecklade och genomförda rutiner, men även ett tydligt ställningstagande och synsätt vad det gäller de barn som kommer till socialtjänstens kännedom och där det har förekommit våld.

Psykisk ohälsa – Inom Barnkraftsprojektet träffade man 2009 10 barn och 12 föräldrar. Källan träffade 15-20 barn. Man hade en barngrupp, en tonårsgrupp, en föräldragrupp med egen erfarenhet av psykisk ohälsa och en grupp för den andre föräldern.

Skilda världar Under 2009 deltog sammanlagt 66 barn i Skilda världargrupper. Åtta stadsdelsförvaltningar erbjöd sådan grupp. I den enkät som skickades ut av projektet fick gruppledarna svara på följande:

”Förekomst av annan problematik (våld-missbruk-psykisk ohälsa, annat) inget annat än siffror(t.ex 2 barn/missbruk)”. Svaren fördelades enligt följande.

- 12 barn/missbruk
- 4 barn/våld
- 8 barn/psykisk ohälsa

6.2 Redogörelse av pågående verksamheter i Stockholm

Då projektet påbörjades fanns en aktuell och omfattande kartläggning gjord av projektet Barnstöd Stockholm. Projektledaren fick tidigt kontakt med samtliga pågående verksamheter på stadsdelsförvaltningarna och hade redan god kännedom om och ett uppbyggt kontaktnät med frivilligsektorns verksamheter inom området. Projektet har tre år i rad kartlagt alla pågående samt planerade grupper samt möjlighet till Trappan samtal på stadsdelsförvaltningarna i början av året och har därmed kunnat informera om vad som finns tillgängligt i staden. Stadsdelsförvaltningarna redovisar en viss ökning av gruppstöd.

I den kartläggning som projektet genomförde i början av 2010 så kan vi konstatera att frivilligsektorn väl svarar upp mot det som kan anses förväntat inom befintliga resurser. ErstaVändpunkten, Alla Kvinnors Hus, Källan samt Bryggan erbjuder gruppstöd. De uppbär alla verksamhetsstöd från staden.

Ersta Fristad har tillkommit som aktör gällande gruppstöd för barn som har upplevt våld mot mamma. De startade sina första grupper våren -09. Man har även startat upp mammagrupper med fokus på föräldraskapet. Ersta Fristad uppbär för denna verksamhet projektstöd från staden samt medel från Länsstyrelsen.

Källan har med stöd från staden och Länsstyrelsen startat ett projekt med skräddarsydda grupper för barn med flykting- och invandrabakgrund som har en förälder/föräldrar med psykisk sjukdom.

Helt nytt är att så mycket som fyra grupper för barn till föräldrar med psykisk ohälsa kommer att pågå under våren 2010, enligt modellen Vertti, i Stockholm kallat Barnkraftsgrupper. Dessa grupper hålls alltid med parallella föräldrargrupper. Två hålls inom projektet Barnkraft. Projektet Barnkraft drivs av Stadsdelsförvaltningarna Östermalm, Norrmalm och Kungsholmen i samarbete med Landstinget och med stöd av Länsstyrelsen. Projektet Centrum för Gruppstöd och Barnkraft uppmanades i ett tidigt skede av Länsstyrelsen att samarbeta och så har också skett.

Skilda världar grupper är fler till antalet, nu sju (åtta 2009) och samtliga stadsdelsförvaltningar uppger att man kan erbjuda Trappan samtal.

Grupper för barn till föräldrar med beroendeproblematik erbjuds av fem stadsdelsförvaltningar. Där har t.ex. Hässelby - Vällingby ett mycket positivt samarbete med Bromma. Man erbjuder gemensamt stödgruppen "Kraftkällan – För dig som är barn/tonåring och växer upp i en familj där någon missbrukar alkohol eller andra droger".

Farsta som har haft verksamheten Humlan tillsammans med Svenska Kyrkan utvecklar sin verksamhet vidare ett steg denna termin och erbjuder två grupper för olika åldrar (tidigare en) samt parallell föräldrargrupp.

6.3 Redogörelse av utbildade gruppledare

Projektet vände sig i ett tidigt skede till samtliga stadsdelsförvaltningar med en kartläggning av utbildade gruppledare i Stockholms stad. Ett 50-tal personer svarade. Genom svaren gick det att konstatera att utbildningsbehovet gällande gruppledare för barn till missbrukande

föräldrar var väl tillgodosett men att ytterligare insatser behövde göras gällande psykisk ohälsa och våld.

Projektledaren har genom projektet förmedlat att möjlighet har funnits till lokala lösningar. Så har t.ex. Bromma utbildat en gruppleadare hos Rädda Barnen i "När mamma eller pappa dricker..." (A. Arnell och I. Ekbom) genom projektet i specifikt syfte att starta grupp – vilket man också gjort i samarbete med Hässelby-Vällingby.

Vidare se under rubrik 9. Redovisning av utbildningsinsatser.

6.4 Redogörelse av kontakter med andra verksamheter i landet

Socialstyrelsen konstaterade i december 2009 att två tredjedelar av landets kommuner har möjlighet att erbjuda stödgruppsverksamhet, oftast i offentlig regi. De vanligaste formerna är stödgrupper för barn och unga med missbruk i familjen, psykisk ohälsa hos föräldrar eller för de barn som bevittnat våld i hemmet.

Projektet har strävat efter att ha en god orientering gällande stödgruppserksamheter i andra kommuner i Sverige. Projektet besökte initialt följande verksamheter:

Frizon i Södertälje

Trappan i Uppsala

Grinden i Gävle

Eleonora gruppen i Linköping

Bojen i Göteborg

Punkten gruppen samt Ninni gruppen i Solna

Projektet har talat med kommunerna och verksamheter i Göteborg, Umeå och Malmö. Det är vanligt förekommande att både stora och små kommuner har verksamheter som specifikt arbetar med stödgrupper. Verksamheter som har egen personal och egna lokaler. Förutom att erbjuda stödgrupper till invånarna arbetar man med metodutveckling, utbildning, "marknadsföring" och rekrytering.

Projektet har tillsammans med samordnaren för gruppstöd i Huddinge initierat ett nätverk för samordnare i länet. 8 kommuner deltar. Nätverket har träffats ca två gånger per termin och syftet har varit kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Nätverket har även gemensamt bjudit in handläggare från Länsstyrelsen samt forskare för att diskutera utvärdering av stödgrupper.

6.5 Redogörelse av andra grupper

Projektet har kommit i kontakt med andra stödgrupper för barn. Många verksamheter har sett de positiva effekterna hos de barn som träffats i grupp och det har varit naturligt att starta verksamheter sprungna ur samma modell. Exempel på grupper som projektet har kommit i kontakt med är.

- Barn i sorg
- Barn som förlorat en anhörig genom självmord
- Barn med funktionshindrade syskon
- Barn på flykt
- BIV- grupper. Barn I Väntan. Barn som väntar på uppehållstillstånd

- Barn till föräldrar med intellektuella begränsningar
- Barn som är placerade i familjehem
- Barn som blivit misshandlade
- Barn till spelberoende

7 Lagmässigt stöd och policydokument

7.1 Barn som har bevittnat våld

Av 5 kap.11§ tredje stycket, socialtjänstlagen framgår det att socialtjänstnämnden särskilt ska beakta att barn som bevittnat våld kan vara i behov av stöd och hjälp.

Om ett barn som bevittnat våld är i behov av stöd och hjälp med anledning av våldet, akut eller på kort eller lång sikt, bör socialnämnden bl.a. kunna erbjuda barnet

- råd och stöd
- stöd- och behandlingsinsatser, och
- förmedling av kontakt med frivilligorganisationer och andra aktörer.

Socialnämnden bör också med anledning av att barnet har bevittnat våld kunna erbjuda barnets föräldrar och andra till barnet närstående råd och stöd utifrån barnets behov.

Meddelandeblad, Socialstyrelsen. December 2009

7.2 Barn till föräldrar som missbrukar

Följande Citat är hämtade från den gemensamma missbrukspolicy som landstinget och kommunerna i Stockholms län genom KSL tagit fram. Dokumentet heter "Policy för att förebygga och behandla missbruk och beroende. Samverkan mellan kommunerna och landstinget i Stockholms län" och antogs i KS i början av 2009.

” Socialtjänstens arbete ska präglas av helhetssyn där hela barnets sammanhang uppmärksammas för att insatserna som ges ska ha möjlighet att förändra barnets livssituation.”

”Socialtjänsten ska vidare utveckla och erbjuda insatser till barn med föräldrar som missbrukar i form av exempelvis stödgrupper.”

7.3 Barn till föräldrar med psykisk ohälsa

Från och med den första januari 2010 gäller ändring i Hälso och sjukvårdslagen i syfte att öka samverkan mellan kommun och landsting och tydliggöra ansvaret för hälso- och sjukvårdspersonal. Genom ändringarna blir hälso- och sjukvårdspersonal skyldiga att särskilt beakta barns behov av information, hjälp och stöd då det finns en vuxen med psykisk sjukdom i barnets närhet. Kommuner och landsting blir också enligt lag skyldiga att samverka i högre utsträckning kring personer med psykisk funktionsnedsättning.

Lagen innebär skyldighet för personal inom hälso- och sjukvården att ge information, råd och stöd utifrån barnets behov när det gäller:

- barn till föräldrar med psykisk sjukdom eller psykiskt funktionshinder
- barn till föräldrar med missbruk av alkohol eller andra beroendeframkallande medel

- barn till föräldrar med allvarlig fysisk sjukdom eller skada
- barn vars föräldrar plötsligt dör

8. Projektets organisation

Projektet centrum för gruppstöd sorterade under sitt första år under Socialtjänstförvaltningens stab. Då projektet inför det andra året kom att arbeta för ett utökat samarbete med frivilligsektorn placerades projektet inom Socialtjänstförvaltningens organisations- och föreningsstöd. Projektledaren fick i uppgift att även arbeta som samordnare för Socialtjänstförvaltningens organisations- och föreningsstöd.

Projektet har haft tre pågående referensgrupper för områdena barn/missbruk, barn/våld, barn/psykisk ohälsa. Varje referensgrupp har representanter från frivilligsektorn, stadsdelsförvaltningarna, socialtjänstförvaltningen samt sakkunniga. Det har hållits två referensgruppsmöten per sakområde och referensgrupp per termin. Exempel på teman som varit aktuella är rekrytering till barngrupper och parallella föräldragrupper. Representanterna inbjöds p.g.a. expertkunskap inom det aktuella området och på rekommendationer från stadsdelsförvaltningarna.

Inbjudna representanter till referensgrupperna var:

Barn till föräldrar med psykisk ohälsa/sjukdom

Ann Gardeström förvaltningen stab (tidigare Katarina Munier)

Tina Heinsoo förvaltningen stab

Johan Fors, Rinkeby-Kista sdf

Azra Abazari Rinkeby-Kista sdf

Gunver Nyström, Södermalms sdf

Gunhild Glingvall Priftakis projektet Barnkraft

Eila Andersson, projektet Barnkraft

Theresa Palm Berglund, Källan

Annemi Skerfving, Socialhögskolan

Barn till föräldrar som missbrukar

Ann Gardeström förvaltningen stab (tidigare Katarina Munier)

Christina Höglblom förvaltningen stab

Bo Brundell, Hägersten-Liljeholmen sdf

Vivianne Rosenlund, Hägersten-Liljeholmen sdf

Pernilla Dahlgren, Farsta sdf

Pirjo Heikkurinen, Spånga-Tensta sdf

Ann-Katrin Sundman, Hässelby- Vällingby sdf

Birgit Svensson, Ersta Vändpunkten

Barn som upplevt våld

Ann Gardeström förvaltningen stab (tidigare Katarina Munier)

Laila Väisänen, Precens

Ann Lasses, Enskede-Årsta Vantör sdf

Cecilia Qvarnström, Rinkeby-Kista sdf

Lis Mari Boija, Rinkeby-Kista sdf (slutade)

Siw Johansson Ersta Fristad

Helena Dahlström Ersta Fristad

Lotta Molander Alla Kvinnors Hus

Inger Ekbom, Rädda Barnen

Anna Norlén, BuP Bågen

Referensgrupperna har varit ett ovärderligt stöd till projektet då kompetensen har varit mycket hög och aktuell. Vissa representanter har haft svårt att närvara vid referensgruppsmötena men har istället stått för viktig kunskap vid enskilda möten och utbyte per telefon och via mail. I stort sett alla har tagit aktiv del. Kriscentrum för Kvinnor har varit inbjudna men har haft svårt att avvara personal.

Referensgrupperna träffades sista gången våren -09, då ”nya” referensgrupper angående utvärdering och uppföljning startades. Dessa leds av Annemi Skerfving.

Under första året startades en för Stockholms stad lokal nätverksgrupp för kunskapsutväxling och informationsspridning med representanter från socialjouren och de 14 stadsdelsförvaltningarna. Detta ersattes under det andra året med fem regionala nätverk med representation av barn- och ungdomschefer från samtliga stadsdelsförvaltningar. Syftet var att om möjligt hitta regionsvisa lösningar för gruppstöd. Det har varit svårt att under projektiden samla regionerna med regelbundenhet. Regionstanken lever vidare och Stadsdelsförvaltningarna Hässelby-Vällingby och Bromma har t.ex. kommit mycket långt i sitt samarbete. För mindre stadsdelsförvaltningar är det direkt avgörande att hitta gemensamma lösningar med annan stadsdelsförvaltning, då man anser sig ha för litet underlag för att ha ”egna” grupper. De fem regionerna är:

- Rinkeby- Kista och Spånga- Tensta
- Hässelby- Vällingby och Bromma
- Kungsholmen, Norrmalm, Östermalm och Södermalm
- Enskede- Årsta- Vantör, Skarpnäck och Farsta
- Älvsjö, Hägersten- Liljeholmen och Skärholmen

Ett länsövergripande nätverk av samordnare för gruppstöd har startats för Stockholms stad samt åtta av kranskommunerna. Nätverket har träffats ca två gånger per termin för att utbyta kunskap och erfarenheter. De övriga deltagarna i nätverket fortsätter att träffas utan representation från Stockholms stad.

Projektledaren har haft kontinuerliga möten med den ansvarige för frågor gällande barn, på förvaltningens stab och har varje termin vid ett par tillfällen deltagit vid BoU-nätet, barn- och ungdomschefer från samtliga stadsdelsförvaltningar, samt motsvarande nätverk för

öppenvårdschefer. Närmaste arbetsledare för projektledaren har varit biträdande förvaltningschef.

9. Redovisning av utbildnings insatser

Nedanstående utbildningsinsatser önskades i Barnstöds utredning:

- Utbildning i Trappan-modellen
- Kontinuerliga kortutbildningar vad gäller barn till missbrukare, psykiskt funktionshindrade och barn som lever med våld i nära relationer.
- Gruppledarutbildning för att leda grupper som vänder sig till psykiskt funktionshindrade föräldrar
- Kunskaper om barn till psykiskt sjuka föräldrar/funktionshindrade.

Denna bild bekräftades då projektledaren besökte samtliga stadsdelsförvaltningar utom en i början av projektet. Därtill tillkom önskemål om insatser för barn i svåra skilsmäso processer.

Som tidigare nämnts i denna rapport har projektet kartlagt tillgången på utbildade gruppledare inom respektive stadsdelsförvaltning och kunnat konstatera att det generellt finns många välutbildade gruppledare. Där brister har uppmärksamats har projektet erbjudit möjligheter till utbildningsinsatser.

9.1 Våld:

26 medarbetare har gått utbildning i individuella krissamtal med barn och ungdomar som har bevittnat våld, s.k. Trappan samtal på Ersta-Sköndal Högskola i samarbete med Rädda Barnen. Tidigt under projektets början konstaterades att det är nödvändigt att barn som upplevt våld först erbjuds ett individuellt stöd. Dessa 26 säkerställer att det finns minst två utbildade i Trappan modellen per stadsdelsförvaltning samt på Socialjouren. Systerjouren Somaya har erbjudits en utbildningsplats för att ytterligare höja kvalitén i sitt barnmottagande på jouren.

För medarbetare som redan tidigare har gått utbildning i Trappan har metoduppföljning erbjudits av Inger Ekblom, verksam vid Rädda Barnen och en av upphovskvinnorna till modellen. 13 medarbetare har deltagit vid 4 tillfällen. Syftet med metoduppföljningen var att ge en möjlighet till påfyllnad och för dem, som behövde – att komma igång.

Inger Ekblom har gjort en uppföljning av Trappan utbildade och kontaktat samtliga stadsdelsförvaltningar.

Storföreläsning (70 platser) har hållits av BuP Bågen, Barn- och ungdomspsykiatrins specialmottagning för barn som upplevt våld i familjen. Detta vid tre tillfällen. Ytterligare ett tillfälle har erbjudits på samma tema i samarbete med Länsstyrelsen, 90 platser fylldes. Totalt 300 personer.

9.2 Familjerätt:

Projektet har i samarbete med BRIS erbjudit utbildning i manualen ”Mina föräldrar är skilda” för barngruppsverksamhet för barn i skilsmässa. Barn som far illa i komplicerade skilsmässor är en synlig grupp inom socialtjänsten och det är inte ovanligt med inslag från de tre problemområdena våld, missbruk och psykisk ohälsa. Samtliga stadsdelsförvaltningar har

erbjudits plats för två medarbetare. Endast tre stadsdelsförvaltningar har avstått. I överenskommelsen med BRIS ingick även handledning då man har startat upp grupp.

Ett ”Skilda världar” nätverk startade våren -09, för dem som gått utbildningen och nu är i gång med barngrupp. Man träffades åtta gånger under -09. Sju grupper för barn pågår för närvarande i staden.

Barn i Föräldrarnas Fokus, BIFF är en ny metod framtagen av Rädda Barnen i samarbete med Södertälje kommuns verksamhet Frizon. Ett BIFF seminarium hölls av Rädda Barnen i september -09 och alla stadsdelsförvaltningar erbjöds dessutom två utbildningsplatser en heldag på Rädda Barnen i oktober. Detta för att man skall kunna erbjuda föräldrar i familjerättsliga konflikter BIFF grupper. 11 stadsdelsförvaltningar deltog med medarbetare.

”BIFF- träff” för personal kommer att erbjudas våren samt hösten 2010. Utbildaren från Rädda Barnen håller i dessa och förhoppningen är att BIFF utbildningar kommer igång över staden, som ett erbjudande till föräldrar i familjerättsliga konflikter.

9.3 Psykisk ohälsa/sjukdom:

Fyra av de fem regionerna skickade två medarbetare per region på utbildningen ”Att arbeta med barn till föräldrar med allvarliga psykiska problem” våren -08. 7,5 högskolepoäng på Ersta Sköndal högskola. Syftet var att höja kompetensen i arbetsgrupperna angående barn till föräldrar med psykisk ohälsa. Medarbetarna var uttagna utifrån kriteriet att de hade tidigare erfarenhet av barngruppsverksamhet men behövde en fördjupad kunskap inom området barn till föräldrar med psykisk ohälsa.

De åtta medarbetarna, verksamhetsansvarige för Källan, samt projektledaren deltog vid den femte nationella konferensen med fokus på barn till föräldrar med psykisk ohälsa/sjukdom i Malmö våren -08, ”Låt oss lära av varandra”.

Storföreläsning (70 platser x 4) har hållits av föreläsare från Finland om stödgruppsintervention enligt modellen Vertti med grund i Beardslee i samarbete med projektet Barnkraft.

Projektet Barnkraft stöds av Länsstyrelsen och är ett samarbetsprojekt mellan stadsdelsförvaltningarna Kungsholmen, Norrmalm, Östermalm och Stockholms läns landsting/psykiatri. Projektet har endast fokus på barn och familj där förälder drabbats av psykisk ohälsa, inte missbruk och våld.

16 medarbetare från fyra regioner har gått gruppledarutbildning enligt Vertti och har erbjudits handledning under vår och höst -09. De är nu redo att starta barngrupper med parallella föräldragrupper. Fyra grupper startar våren -10 varav två inom Barnkraft. Metoden innebär att det ”går åt” fyra gruppledare per tillfälle. Detta då man alltid arbetar med barngrupp samt parallell föräldragrupp.

Seminarium har hållits med genomgång av aktuellt material om socialpsykiatri i Stockholm stad med utgångspunkt från barnperspektivet av ansvariga på Socialtjänstförvaltningens stab. Alla stadsdelsförvaltningar var inbjudna.

Projektet slöt en överenskommelse med Schizofreniförbundets verksamhet Källan som har färdigställt en manual utifrån sin verksamhet. Manualen var färdig i december 2009 och heter ”Att utvecklas i grupp” av Teresa Palm Berglund. Syftet var att säkerställa att verksamheten fortsätter som ett komplement och ett alternativ till stadens egna resurser inom området. Källan har hållit en storföreläsning för stadens personal på manualen och kommer att hålla ytterligare en föreläsning.

9.4 Missbruk:

Bromma stadsdelsförvaltning har skickat en medarbetare på Rädda Barnens utbildning ” När mamma eller pappa dricker...” detta i syfte att starta barngrupp tillsammans med Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning som redan hade utbildade ledare. En andra grupp är nu igång. Med hjälp från en erfaren medarbetare från Enskede- Årsta- Vantör, Ann Lasses har man arbetat med att minska ner antalet träffar från 23 (enligt manualen) till 10-12, som man finner som ett mer möjligt antal träffar att genomföra.

9.5 Barn till frihetsberövade

Verksamheten Bryggan erbjuder barngruppsverksamhet för barn till frihetsberövade föräldrar. Bryggan har hållit två föreläsningar och erbjudit öppna hus för socialtjänstens personal. Detta för underlätta rekrytering till verksamheten.

Bryggan kommer att hålla ytterligare en halv utbildningsdag om sin verksamhet och filmen Emilia som är framtagen för att användas i arbetet med barngrupp eller enskilt i kontakten med familjer där någon förälder är eller har varit frihetsberövad. (Tillfället skulle ha hållits tidigare, men blev inställt p.ga. inbrott i lokal).

10. Andra insatser under projekttiden

Projektet konstaterade tidigt att barn som har varit utsatta för att bevittna/uppleva våld mot närstående är den grupp barn som bör erbjudas både individuella krissamtal och i vissa fall stöd i grupp.

Projektet inledde tidigt diskussioner med Barncentrum i Stockholm samt representant från Rädda Barnens centrum för barn och ungdomar i kris, för att se om det var möjligt att erbjuda verksamhet i grupp för barn som bevittnat/upplevt våld inom Barncentrums verksamhet. I samma skede påbörjade Ersta fristad sitt arbete för att bygga upp sin verksamhet för barn som har upplevt våld. Projektet koncentrerade då sina insatser på att erbjuda alla stadsdelsförvaltningar möjlighet till att skicka medarbetare på Trappan utbildning på Ersta Sköndals högskola med ambitionen att minst två på varje stadsdelsförvaltning skall kunna erbjuda Trappan. Projektet lämnade ett mindre ekonomiskt stöd till Ersta fristad i samband med starten av verksamheten samt i samband med uppstarten av parallella mammagrupper.

Projektledaren har fungerat som en länk mellan pågående verksamheter och alla stadsdelsförvaltningar. Detta innebär att när t.ex. Ersta Fristad har börjat sina grupper för barn som upplevt våld så har inbjudan skickats till projektledaren som sedan skickat vidare på uppdaterade och relevanta adresslistor på samtliga stadsdelsförvaltningar, samt efterföljande påminnelser.

Projektledaren har genom sina uppbyggda kontaktnät haft tillgång till aktuell information och aktuell kunskap i form av rapporter, manualer och utvärderingar som har köpts in, i vissa fall tryckts upp och på andra sätt förmedlats till aktuell personal på stadsdelsförvaltningarna och inom frivillig sektorn.

De flesta föreläsningar som arrangerats har varit fullsatta och alla intresserade har ej kunnat beredas plats. Projektet ser därför att det är av vikt att erbjuda för området angelägna föreläsningar kontinuerligt samt att vidga kretsen att omfatta även de som arbetar på vuxensidan inom socialtjänsten samt frivilligsektorn. Önskvärt vore även att kunna bjuda in samverkanspartners som barnomsorg och skola.

Projektet har träffat Stockholms stads kuratorsnätverk för alla grund- och gymnasieskolor för presentation . Även detta bör vara ett återkommande inslag då skolan och dess kuratorer träffar alla barn och därför är viktiga personer beträffande information om och rekrytering till barngrupper.

Projektet har haft ett inledande möte med ledningen för BUP för att redogöra för projektet och vad det kan få för eventuella konsekvenser för BUP mottagningarna över staden. T.ex. kommer med största sannolikhet ett större antal traumatiserade barn att uppmärksammas efter Trappan samtal, vilket kommer att resultera i remitteringar till BUP.

Projektet har initierat arbetet med en ansökan om finansiering av ett e-projekt, bland annat med syftet att öka tillgängligheten till gruppstöd för medborgarna och etablera en hemsida för information om pågående och planerade grupper, Barnportalen Stockholm. Detta arbete pågår inte för närvarande.

Projektet har väckt idén om föreläsningar inom konceptet ”Profet i sin egen stad”, för praktiker av praktiker, som ett sätt att sprida goda exempel mellan stadsdelsförvaltningar över staden. Tre till fyra föreläsningar hålls per termin. Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning har t.ex. talat om Barngrupper, Trappan och hur man har lyckats med att ha många grupper i gång under lång tid.

Frågan om barns rätt till stöd och hjälp då en förälder motsätter sig detta vid gemensam vårdnad, är något som projektet följt på både lokal som nationell nivå. Förhoppningen är att ett nytt lagförslag skall vara klart under 2010.

Frågan om biståndsbeslut kontra möjligheten för medborgarna att söka direkt till gruppstöd har följts av projektet. Projektet förespråkar att båda delar är det bästa.

Socialtjänsten kan efter utredning komma fram till biståndsbeslut om insats i form av gruppstöd. Något som kan vara till fördel för barnet då t.ex. föräldern ej har ekonomiska resurser för att betala avgiften hos Ersta Vändpunkten. I ett annat fall kanske en välfungerande förälder inte vill kontakta en myndighet för att få ett biståndsbeslut för att kunna erbjuda sitt barn, som tidigare levtt samman med en missbrukande förälder, gruppstöd. Båda delar måste vara möjligt för barnens skull. Barnskyddsutredningen som la fram sitt förslag sommaren -09, bekräftar detta synsätt.

11. Barnfrid Stockholm

I Stockholms stad bor drygt 153 000 barn under 18 år. 8 % av alla Sveriges barn bor i Stockholm. 12 % av de barn som föddes i Sverige under 2008, föddes i Stockholms stad. Trots Stockholms storlek finns inget handlingsprogram eller någon samlad strategi för att möta och hjälpa misshandlade barn och deras föräldrar.

Utifrån projektet Centrum för Gruppstöds grundförutsättningar har fokus varit på barn som har *bevitnat* våld och ett stort antal medarbetare har, som tidigare nämnts gått utbildning i individuella krissamtal för barn och ungdomar som har bevitnat våld, s.k. Trappan samtal. Under projektiden har det blivit tydligt att det inte finns någon speciell verksamhet eller metod som riktar sig till barn som själva har blivit misshandlade. Medvetenheten är stor bland professionella angående barns utsatthet i våldsutsatta familjer, men samhällets beredskap för att möta dessa barn är begränsad.

Genom socialstyrelsens kartläggningar vet vi att misshandel och övergrepp mot barn är en av orsakerna till omhändertagande. Men vi vet också att ett långt större antal barn får uppleva våld mot egen person än de som omhändertas, placeras frivilligt eller erbjuds stöd eller behandling.

Barn till föräldrar med psykisk ohälsa, barn till föräldrar med missbruksproblem samt barn i familjer där våld och övergrepp mellan vuxna förekommer utgör särskilt utsatta grupper i samhället. Allt för ofta omfattas ett och samma barn av problematik från flera av dessa områden och därtill ekonomisk utsatthet. Ekonomisk utsatthet är den enskilt största komponenten som ökar risken för att barn misshandlas. (Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2007) Genom forskning kan vi konstatera att utsatta barn löper en mycket förhöjd risk att utvecklas på ett ogynnsamt sätt och få egna likartade problem i vuxenlivet. Genom forskning vet vi också att barn som trots svåra uppväxtförhållanden utvecklas till socialt välfungerande vuxna har haft stöd och bekräftelse från någon vuxen under uppväxten.

Nämnden inlämnade en ansökan till Länsstyrelsen om medel för att driva projektet Barnfrid Stockholm och fick ett positivt besked september 2009. Länsstyrelsen beviljade 500 tkr till projektet där staden skall bidra med en lika stor andel. Projektet startade den första januari 2010. Förhoppningen är att erfarenheter och uppbyggda nätverk och strukturer skall kunna tas till vara från projektet Centrum för Gruppstöd.

12. Möjlig implementering av projektet i ordinarie verksamhet

Projektet kan konstatera att det finns få insatser som vänder sig direkt till utsatta barn i staden, stödgrupp är dock en sådan insats.

Erfarenheter från projektet visar att det är angeläget att avsätta resurser så att gruppstöd/Trappan finns i den ordinarie verksamheten på stadsdelsförvaltningarna för barn till missbrukande föräldrar liksom barn till föräldrar med psykisk ohälsa och barn som levt med våld. Det tar tid att etablera verksamheten och för att kunna marknadsföra att det finns grupper för barn och ungdomar måste verksamheten finnas kvar över tid så att personal som träffar barn och ungdomar som kan vara i behov av detta stöd kan lita på att det finns grupper att hänvisa till.

Det är även av vikt att det finns lokal verksamhet. Alla barn och ungdomar har inte vana att resa själva i staden och kan kanske inte heller få sällskap av en förälder för att resa till verksamhet belägen i en annan del av staden, långt från hemmet.

Thomas Lindstein professor i socialt arbete har utvärderat Ersta Vändpunktens arbete i tre forskningsprojekt. Dessa har utmynnat i böckerna: 1. Vändpunkten. Att arbeta med barn till alkoholister. (1995) 2. Unga vid Vändpunkten. Att arbeta med ungdomar vars föräldrar missbrukar (1997) samt 3. Vändpunkten - ur barnens och ungdomarnas perspektiv. (2001) I den sista boken fokuserar han på hur barnen och ungdomarna upplevde sin tid på Vändpunkten. Thomas Lindstein sammanfattar:

”Den barngruppsverksamhet, som för 10 år sedan landade som en främmande fågel på svensk mark uppe på Ersta i Stockholm och som till synes innehöll en del märkliga inslag, är nu för barnen och ungdomarna själva i alla fall förmodligen något av det mest begripliga, hanterbara och meningsfulla inom svensk social barnavård.”

Projektet Centrum för Gruppstöd kan konstatera att Stockholms stad har flera välfungerande verksamheter för utsatta barn, dessa finns både i offentlig och frivilligsektorns regi. Dock finns det brister vad det gäller att nå ut till de föräldrar och barn som kan vara i behov av gruppstöd. Nedan kommer Projektets förslag som syftar till att erbjudandet om gruppstöd ska gälla för stadens medborgare oavsett stadsdelsförvaltning.

12.1 Styrdokument

Projektet har funnit att det är angeläget att befästa arbetet med utsatta barn och de insatser som barnen och deras föräldrar skall erbjudas gällande stödgrupper i stadens för området aktuella styrdokument. Flera stadsdelsförvaltningar har efterfrågat detta till t.ex. verksamhetsplaner. Projektets förslag på möjliga texter

Om våld

- att alla barn som bevittnat våld mot närstående skall erbjudas Trappan samtal eller likvärdig insats, inom tre dygn efter senast kända våldstillfället. Detta efter att en risk och säkerhetsbedömning gjorts.
- att alla föräldrar som har ett barn som bevittnat våld mot närstående skall bli informerade om att barnet kan erbjudas Trappan samtal eller likvärdig insats, inom tre dygn efter senast kända våldstillfället. Detta efter att en risk och säkerhetsbedömning gjorts.
- att alla barn som bevittnat våld mot närstående skall informeras om att det dessutom finns verksamheter som erbjuder stöd och behandling.
- att alla föräldrar som har ett barn som bevittnat våld mot närstående skall informeras om att det dessutom finns verksamheter som erbjuder stöd och behandling.

Om missbruk

- att alla barn som har förälder med missbruksproblematik skall informeras om att det finns möjlighet att gå i stödgrupp.
- att alla föräldrar med missbruksproblematik och/eller den andre föräldern skall informeras om att det finns möjlighet för deras barn att gå i stödgrupp och för den vuxne föräldra- eller anhöriggrupp.

Om psykisk ohälsa/sjukdom

- att alla barn som har förälder med psykisk ohälsa/sjukdom skall informeras om att det finns möjlighet att gå i stödgrupp.
- att alla föräldrar med psykisk ohälsa/sjukdom och/eller den andre föräldern skall informeras om att det finns möjlighet för deras barn att gå i stödgrupp och för den vuxne, föräldra- eller anhöriggrupp.

Familjerätt

- att alla barn som befinner sig i en komplicerad skilsmässa informeras om att det finns ”skilda världar grupper”.
- att alla föräldrar som befinner sig i en komplicerad skilsmässa informeras om att det finns möjlighet för deras barn att gå i stödgrupp och att det finns BIFF utbildning för föräldrar. (BIFF – barnen i föräldrarnas fokus).

12.2 Möjlighet till praktisk tillämpning

Samtliga stadsdelsförvaltningar uppger idag att man har möjlighet att erbjuda Trappan samtal. Då det gäller annat stöd eller behandling till våldsdrabbade barn måste de flesta stadsdelsförvaltningar hänvisa till annan utförare.

I de fall stadsdelsförvaltningarna ej har egna grupper att erbjuda inom områdena missbruk och psykisk ohälsa/sjukdom har man möjlighet att hänvisa till frivilligsektorn.

”Skilda världar grupper” erbjuds idag i sju stadsdelsförvaltningar. (åtta 2009) .

BIFF grupper kommer med största sannolikhet att starta under året. Andra utförare finns inte.

Det är angeläget att stadsdelsförvaltningarna hittar system för att ”hjälpa” varandra med platser.

Information till föräldrar bör även gå genom socialtjänstens ”vuxengrupper” och enheter för ekonomiskt bistånd.

Uppföljning av nådda barn och föräldrar bör förslagsvis ske centralt terminsvis, genom t.ex. Preventionscentrum, dit stadsdelsförvaltningarna rapporterar in antal informerade barn samt föräldrar. Statistik angående hur många barn som tagit del av insatser inhämtas för sammanställning. Statistiken lämnas även till IOGT-NTO:s årliga kommunrapport.

12.3 Central information

Behovet av central information har påtalats under projektets gång. Personal från stadsdelsförvaltningarna har kontaktat projektledaren som har haft information om alla pågående grupper i staden, både kommunala och inom frivilligsektorn. Ett förslag kan vara att upprätta en speciell mail adress dit stadens anställda kan vända sig för att få information om pågående, aktuella samt planerade grupper.

Funktionen skulle i sådant fall få i uppgift att även ge kontinuerlig information till stadens anställda gällande gruppstöd inom såväl stadens som frivilligsektorns verksamheter. Verksamheterna rapporterar in planerade aktiviteter till funktionen. Funktionen bevakar även att relevant information ligger på nätet för medborgarna.

12.4 Verksamma Nätverk

Under projektets gång har flera nätverk startats för verksamma gruppleddare. Nätverken är sammansatta av personal både från stadens egna verksamheter samt frivilligsektorn. De är ett viktigt sammanhang för metodutveckling, kunskaps- och informationsspridning.

Nätverk som fortsätter även våren 2010, efter projektets slut är:

- Nätverk för ”Skilda Världar”,
- Barn till föräldrar med missbruksproblematik
- Barnkraft (psykisk ohälsa).
- BIFF -träffar

Ansvar för att nätverken fortlever kommer inte att vila på någon speciell person eller funktion. Ansvar för nätverken delas mellan stadsdelsförvaltningarna och informationen om nätverken sprids genom Barn och ungdomsnätet samt nätverket för öppenvårdchefer.

12.5 Utbildningsprogram

I en stad av Stockholms storlek är det nödvändigt med kontinuerliga utbildningsinsatser. Som ansvarig enhet för ett återkommande utbildningsprogram verkar Staben, då det finns en självklar koppling till nya lagförslag och direktiv. Staben svarar även för en generell omvärldsbevakning i frågan.

13 Avslutande reflektioner

Efter att ha drivit projektet Centrum för Gruppstöd i drygt tre år är det förhoppningsfullt att se att arbetet får en fortsättning i projektet Barnfrid Stockholm samt det utvärderingsprojekt som nu fortsätter på FORUM-Maria Ungdom.

På Socialstyrelsens första sida på nätet för området Barn och familj står att läsa:

”Barn och ungdomar har mindre möjligheter än vuxna att föra sin egen talan. Därför behöver deras bästa bevakas av alla som arbetar med dem.

Både här och nu och satt i ett utvecklingsperspektiv behöver barn och ungdomar som har det sämre få samhällets stöd. Det är viktigt att personal i verksamheter som möter barn och ungdomar har barnkompetens och att barnens behov och förutsättningar blir tydliga i det dagliga arbetet”.

Stockholm har många mycket erfarna, välutbildade och engagerade socialarbetare. Många har bidragit till projektet Centrum för Gruppstöd.

Det jag som projektledare vill lyfta som det mest positiva resultatet med det nu avslutade projektet är, att barn till föräldrar med psykisk ohälsa definitivt har uppmärksammats. I samarbete med Projektet Barnkraft har det hållits flera seminarier för stora grupper medarbetare.

Just inom området psykisk ohälsa har ett stort antal medarbetare utbildats specifikt i att hålla grupper för barn med parallella föräldrargrupper. En manual har skrivits och tryckts inom ett område där det tidigare inte funnits någon. Manualen är skriven av Källans verksamhetsledare Teresa Palm Berglund och heter ”Att utvecklas i grupp”.

Metoden Vertti grupper enligt Beardslee här kallad Barnkraft har etablerat sig i Stockholm och ett stort intresse finns för detta i hela landet.

De nätverk som har startats för aktiva gruppledare både inom kommun och frivilligsektor kommer förhoppningsvis bidra till ett fortsatt utbyte av erfarenheter och kompetens.

Alla stadsdelsförvaltningar kan i dag erbjuda Trappan samtal

Socialt arbete är att våga, vilja förändring och att orka hålla ut.